

25. V. M–yj. [Mijakovs'kyj V.] Rec.: O. Ja. Konys'kyj–Perebendja. Tvory. Ch.I. Z peredmovoju V. Cherednychenko. «Prosvitjans'ka knygozbirnja», №3. Poltava, 1918 r. / V. Mijakovs'kyj // Literaturno–naukovyj visnyk. – 1919. – №1. – S.126.

26. V. M. [Mijakovs'kyj V.] Lyst V. Domanyc'kogo. (Z ostannih misjaciiv jogo zhyttja) / V. Mijakovs'kyj // Nashe mynule. – 1919. – №1–2. – S.153–156.

27. Mijakovs'kyj V. M. Kocjubyns'kyj v jogo lystah / V. Mijakovs'kyj // Knygar'. – 1919. – №22 (cherven'). – Kolonky 1441–1442.

28. Pors'kyj V. [Mijakovs'kyj V.] Sonet u Lesi Ukrai'nyk (Pam'jati Mykoly Zerova / V. Mijakovs'kyj // Svitannja. – 1945. – №3. – S.15–23.

29. Mijakovs'kyj V. Rec.: Lesja Ukrai'nka. Starodavnja istorija shidnyh narodiv. Ukrai'ns'ke vydavnytvo v Katerynoslavi, 35. 1918 r. / V. Mijakovs'kyj // Literaturno–naukovyj visnyk. – 1919. – №1. – S.126–127.

30. Pors'kyj V. [Mijakovs'kyj V.] Sestra Lesi Ukrai'nyk / V. Mijakovs'kyj // Zagrava. – 1946. – №3. – S.57–61.

31. Mijakovs'kyj V. Bilja dzerel neoklasyky / V. Mijakovs'kyj // Siverjans'kyj litopys. – 2005. – №6. – S.102–105.

32. Mijakovs'kyj V. Dmytro Antonovych / V. Mijakovs'kyj. – Vinnipeg: UVAN, 1967. – 48 s.

33. Mijakovs'kyj V. Volodymyr Viktorovych Doroshenko 1879–1963 / V. Mijakovs'kyj // Ukrai'ns'kyj istoryk. – N'ju–Jork–Mjunhen, 1969. – №1–3 (21–23). – S.47–55; №4 (24). – S.30–37.

Sydoorova O., post–graduate student of the department of the archival and special branches of historical science Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine, Kyiv), e.sydoorova@gmail.com

The history of Ukrainian culture in the creative heritage of Vladimir Miyakovskiy (1888–1972)

In this article the research history of Ukrainian culture in a creative heritage of the famous historian and literary critic Vladimir Miyakovskiy has been considered. The works of the scientist devoted to the coverage of cultural processes in Ukraine at the end of the XIX century have been analyzed, when the pressure of the isarist censorship increased after the adoption of the Ems decree of 1876, its revival during the national liberation struggle of 1917–1920, the literary processes of the 1920s, defined by Miyakovskiy as the time of «prosperity and hope», as well as the repressions of the period of Soviet power, which he called «a great catastrophe», and the emigration period. The author's contribution to the study of the life and creative path of well-known writers have been disclosed, in which an important place is given to epistolary and memoirs as a significant source of biographical and historical-cultural research.

Keywords: history of Ukraine, Ukrainian culture, V. Miyakovskiy, historiography, Literary Studies.

* * *

УДК 327.39

Ховрич С. М.,
кандидат історичних наук, доцент, доцент,
Таврійський національний університет
ім. В. І. Вернадського (Україна, Київ),
s.khovrych@ukr.net

МОВНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Проаналізований вплив мовної політики на розвиток Української державності, а також з'ясовані його наслідки. Мовне питання, доведено автором, посідає центральне місце в історії Українського державотворення. Змагання за державну самостійність нероздільно пов'язане із мовним суверенітетом. Аналіз відомих історичних фактів дає підстави автору стверджувати, що державна мова – важливий консолідуючий фактор суспільства, без неї неможливе будівництво соборної та суверенної національної держави. Українська влада в різні історичні періоди загалом усвідомлювала роль і значення української мови в житті суспільства (мовореформаторська діяльність, зокрема українських урядів 1917–1920 рр., тому підтвердження), але нерішучість у вирішенні ключових проблем означеної сфери створила кризову ситуацію в культурному просторі держави, що негативно вплинуло на державотворчий процес. На думку автора, мовна політика традиційно умисно політизується окремими державними та іншими діячами, що подеколи створює напружену ситуацію всередині країни.

Ключові слова: Україна, українська мова, українські землі, ЮНЕСКО, М. Грушевський, національно-визвольний рух, закон.

Мовне питання посідає центральне місце в історії Українського державотворення. Змагання за державну самостійність нероздільно пов'язане із мовним суверенітетом. Ось чому для української нації, яка в колоніальні періоди зазнала жорстокого національно-культурного гніту з боку іноземних поневолювачів, захист національно-культурного простору є одним із пріоритетних завдань. Окрім того, українська мова відіграє роль цементуючого елементу націєтворення. Після чергового відродження державного суверенітету наприкінці ХХ ст., а особливо в умовах сучасної російсько-української війни (з 2014 р.) зміцнення позицій державної мови на всій території нашої країни набуло особливого значення.

Мовне питання досліджував ряд дослідників кінця ХІХ – початку ХХ ст.: М. Грушевський, В. Науменко, Б. Грінченко, С. Єфремов та інші. Дослідження на сучасному етапі провадять такі науковці, як: В. Іванишин, В. Колесник, В. Кізченко, Ю. Шевчук, С. Румянцева, С. Яременко, О. Данилевська, О. Руда і т.д. Однак досліджувана тема настільки багатогранна та неоднозначна по суті, що потребує подальшого всебічного аналізу.

Мета статті: проаналізувати деякі аспекти мовної політики в контексті державотворчих змагань українців у різні історичні періоди, а також з'ясувати її наслідки.

В різні історичні періоди окремі видатні постаті світового рівня не раз виявляли прихильність до культури українців, навіть по-доброму їм заздрили. Наприклад, всевітньо відомий російський письменник Лев Толстой (1828–1910) зачудовано писав: «Щасливі ви, що народилися серед [українського. – С. Х.] народу з такою багатою душею, народу, що вмів так відчувати свої радощі й чудово виливати свої думки, свої мрії, свої почуття заповітні. Хто має таку пісню, тому нічого боятися за своє майбутнє. Його час не за горами. Вірите чи ні, що ні одного народу простих пісень я не люблю так, як вашого. Під їхню музику я душею відпочиваю. Стільки в них краси і грації, стільки дужого, молодого почуття й сили» [21, с. 188]. Подібні визнання чеснот культурного надбання древньої нації, впевнені, є переконливими й авторитетними.

Доктор філологічних наук Ірина Фаріон у своїй книжці «Суспільний статус староукраїнської (руської) мови у ХІV – ХVІІ століттях» [23] ґрунтовно проаналізувала функціонування староукраїнської (руської) мови в ХІV – ХVІІ ст. Так, мовознавцем доведено: попри державний статус староукраїнської мови в Литовсько-Українській державі, саме українськомовне позашкільне середовище здійснювало тиск щодо викладання нею в навчальних закладах [23, с. 579]. Себто традиційно громада взяла на себе обов'язок опіки над рідною мовою. Пізніше відбулися значні корективи в мовній політиці, при якій «багато горя і образ винесли тоді... [українці. – С. Х.] Важко було їм зберегти свою віру і мову серед поляків–католиків» [18, с. 7].

Дещо краща ситуація, як відомо, склалася за доби козацько-гетьманської держави, проте її занепад спровокував антиукраїнську мовну політику тодішніх загарбників. Так, автор першорядного історичного джерела, син і помічник антиохійського патріарха Макарія ІІІ (? – 1675) Павло Халебський (Алепський,

1627–1669) стверджував: «...по всій землі русів, тобто козаків, ми помітили пречудову рису, що збудила у нас подив: усі вони, за винятком небагатьох, навіть більшина їхніх дружин і доньок, уміють читати...» [24, с. 25].

Наприкінці XVII – XVIII ст. Москва цілеспрямовано проводила політику ліквідації державності українців. Про небезпеку московського впливу в Україні попереджав на початку XVIII ст. гетьман–доброчинець Іван Мазепа (1687–1709). Приміром, в листі до стародубського полковника Івана Скоропадського (1646–1722) від 30 жовтня 1708 р. мудрий володар писав: «... ми, Гетьман, бачачи Вітчизну нашу... що приходить до крайньої згуби, коли ворожа нам здавна сила московська те, що поклала була від багатьох літ при всезлобному своєму намірі, тепер почала досягати із занепадом останніх прав та вольностей наших, коли без жодного з нами погодження, почала забирати малоросійські [українські. – С. Х.] городи в своє посідання, людей наших, пограбованих і до кінця знищених, із них повиганявши, а своїми військами осаджувати» [13, с. 128]. А потім тривала тяжка доба звияги нації за право на життя. В умовах боротьби за відродження своєї державності хоробрі українські інтелектуали успішно оволоділи безкровною зброєю – дерзновенним Словом. І так, слово до слова, дійшли до не іграшкових випробувань. Розуміючи, що без мови неможливе відродження держави, знаний церковний діяч Михайло Левицький (1774–1858) вже в 1817 р. видав меморіал «В обороні державного управління і самостійності» української мови [7, с. 162–163], що засвідчило політичну зрілість і рішучість частини вітчизняної еліти. Автори монографії «Територія мови Тараса Шевченка» (2016) [20] розглянули феномен самоідентифікації українців через призму мовотворчості видатного українського поета–пророка Тараса Шевченка (1814–1861), чим аргументовано довели про нерозривність зв'язку мово– й державотворення.

На початку XX ст. активізувався національно–визвольний рух українців, для яких, в результаті стількох століть різноманітних заборон та приниження з боку окупантів, мовне питання стало особливо чутливим. Деякі представники інтелігенції обґрунтували своє бачення вирішення даної проблеми. Так, відомий громадський і науковий діяч Михайло Грушевський (1866–1934) опублікував працю «Про українську мову й українську справу» (1907) [2], котру, безумовно, можна вважати своєрідною «дорожньою картою» тодішнього свідомого українства.

У цій праці М. Грушевський рішуче засудив двомовність, яку вдалося нав'язати українському суспільству, в т.ч. і через відсутність державної підтримки [2, с. 31, 33, 36]. Її існування підтримувалося імперським режимом штучно. Із чималими потугами мовне питання отримало новий імпульс у добу українського державотворення 1917–1920 рр. Лише в проекті Конституції Директорії Української народної республіки таки передбачили закріплення статусу української мови як державної [3, с. 57]. До речі, ще до початку сучасної російсько–української війни (з 2014 р.) деякі українські дослідники довели, що двомовність загрожує територіальній цілісності України [7, с. 132; 5, с. 74]. Про відповідні ризики йдеться і в монографії

філолога Олени Рудої «Мовне питання як об'єкт маніпулятивних стратегій у сучасному українському політичному дискурсі» (2012): «Найвідоміша семіотична опозиція тоталітарного дискурсу «герой» – «ворог» сьогодні актуалізована у формі існування двох мов–антагоністів і трансформована в нову опозицію ідеологем: «мова» – «язык». Недобросовісні політики й політтехнологи використовують їх для маніпулювання свідомістю так званих «російськомовних громадян» [15, с. 72].

Засилля російської мови на українських теренах, зауважимо, становить неабияку небезпеку україномовному середовищу. Гадаємо, остовпіла хвалебна терпимість «синів неба» призвела до кризи сучасної інформаційної безпеки нашої держави. Доречно нагадати: ситуація практично не змінилася і після прийняття Закону про мови в УРСР 1989 р., оскільки, наголосив тодішній народний депутат СРСР Дмитро Павличко, українське чиновництво, колись обравши нерідну мову й відмовляючись визнавати свою моральну помилку, чинить особливий опір українській мові [19, с. 7]. Йому вторить головний редактор видавництва «Ярославів Вал» Михайло Слабошпицький: «Доки українська людність не сконсолідується національним імперативом і не вимете з владних кабінетів антиукраїнських діячів, доти всяка потлоч визначатиме, хто може бути нашим національним героєм, а хто – не може, вказуватиме, яке місце в нашому домі має належати нашій мові. Це не буде ніякою ксенофобією, якщо ми скажемо цьому брудному набродові: ми – тутешні, на цій землі – могили сотень поколінь наших предків, і ми, передовсім ми, маємо права – й історичні, й політичні, й моральні – визначити, як нам жити в нашій державі» [17].

Слід було б, переконаний М. Грушевський, «...виробити однастайний канон її [української мови. – С. Х.] від Сяну до Кубані» [2, с. 37]. Окреслені ним межі українського простору суголосні зі словами пісн–гімну Михайла Вербицького (1815–1870): «Станем, брата, в бій кровавий від Сяну до Дону // В ріднім краю панувати не дамо нікому» [4]. Пізніше відомий український вчений–географ, автор першого національного атласу Соборної України Володимир Кубійович (1900–1985) пов'яже державотворчі процеси українців із розвитком їхньої мови, окресливши кордони українського простору у відповідності із розповсюдженням національної мови: «Границі українських земель лежать там, де пробігають границі українського народу, його мови й культури. Українські землі тягнуться від Тиси, Дунаю, Чорного моря й Кавказу по ліси і багна Полісся, від Попраду, Сяну, Вепру й Біловезі по надкаспійські пустелі й широкий Дон, за якими ще простягаються українські колонії почерез Азію аж до берегів Тихого океану» [9, с. 3]. І ще: «Територія української мови збігається більш–менш з українськими етнографічними землями...» [9, с. 340]. Дана метода визначення території за мовною ознакою, ймовірно, сягає принаймні часів правління Богдана Хмельницького (1648–1657), який виборював право «...на всю стару Україну або Роксоланію, де є грецька віра та існує їхня мова аж до Вісли» [8, с. 56].

Звертаємо вашу увагу і на невідпорну відповідь вченого тим, хто частенько заводять недолугі співи про

начебто брак у нашій мові спеціальних термінів і т.ін.: «Маємо мову культурну, літературну, наукову... вона може сповняти своє призначення зовсім добре...» [2, с. 38]. Цілком слушно один із дописувачів популярного часопису «День» підкреслив: «Наша мова не поступається іншим інформаційними можливостями. Об'єм українського тексту, перекладеного з європейських мов, обсягом... співпадає з обсягом англійського, французького оригіналу» [1].

Подав державний муж і чудодійний рецепт щодо вирішення існуючої проблеми: «Не чіпатися того, що ділить і роз'єднує поодинокі частини української землі, а пильнувати того, що лучить і єднає їх до купи, і се зміцнювати й розвивати мусимо. Як в житті і традиції, так і... в національній мові...» [2, с. 36]. А чи не зважити сьогодні нам на думку українського авторитета минувшини?!

У період державотворчих змагань 1917–1920 рр., в умовах мовнореформаторської діяльності різнопартійного проводу, саме громадськість виступила локомотивом принципових змін у мовній сфері України. Дослідниця мовної політики та мовного законодавства Оксана Данилевська була вражена, «...що до мовнореформаторської діяльності, яка здебільшого була ініційована не вищим чиновництвом або партійною бюрократією, а пересічними громадянами – школярами та студентами, їхніми батьками, лікарями, військовими, митцями та науковцями...» (монографія «Мова в революції та революція в мові», 2009) [3, с. 4]. Різній партійно-ідеологічних установок, відомо, негативно вплинув на мовнореформаторські ініціативи урядів у роки української революції, хоча їхнім наслідком слід вважати короткочасне національно-культурне Відродження 1920-х рр. (невдовзі знищене тоталітарним режимом; масштаби цієї трагедії добре проілюстровані в антології «Розстріляне відродження» [14]). Так, статус української мови не був визначений навіть у Конституції УНР (29 квітня 1918 р.) [3, с. 57]. Сумнозвісний період скасування політики українізації та переслідувань інтелігенції літературознавець і публіцист Юрій Лавріненко (1905–1987) охарактеризував як «...замах на відродження суверенного українського мистецтва (а значить і людини). Вона відкинула суверенний культурний вклад Радянської України 1920-х років...» [14, с. 12]. Адже українська мова, як самодостатня система, «автоматично породжувала націю та державу» [22, с. 15]. І це, безперечно, становило небезпеку існуванню новому режиму.

Не хотілося б наразі згадувати про затаскане «Колесо Історії» і якимсь чином підтверджувати крилатий вислів все «повертається на круги своя». Та все ж, зупинимо відлік часу на початку 90-х років ХХ ст. Вдумаймося в таке.

Скажімо, як не дивуватися такому факту. Бюлетень Національної комісії УРСР у справах ЮНЕСКО видавався лише іноземними мовами. Коротко, переважна частина українців, не володіючи певними чужинецькими мовами, позбавлялася природного права на інформацію. Це дало підстави в 1990 р. майбутньому першому міністру закордонних справ самостійної України Анатолію Зленку (1990–1994) зауважити: «Припускаємо, що діяльність Національної комісії... краще знають за кордоном, як удома» [6, с. 5].

Після схвалення Закону «Про мови в УРСР» деякі інтелектуали почали мріяти: мовляв, до 2000 року все вирішиться. Щоправда, були і тверезі міркування. Загалом «чеський варіант Грушевського» наприкінці ХХ ст. не сприйняли навіть відомі майстри слова. Розмірковуючи над Законом про мови 1989 р. (розтоптаний на початку ХХІ ст.), перший голова Товариства української мови імені Тараса Шевченка Д. Павличко 1990 р. виголосив: «Закон вимагає єдиного: хто б ти не був за національністю, якщо ти працюєш у державній установі в Україні, ти зобов'язаний знати і вживати українську мову. Закон зобов'язує до цього чиновництво наше...» [19, с. 7]. А земляк одеситів, співавтор Конституції України, народний депутат ВР України Сергій Головатий в прямому ефірі телеканалу ТВІ («Підсумки з В. Кіпіані», 19.08.2012) ще раз наполіг на безумовному верховенстві української мови на всій території нашої держави. Як і доктор юридичних наук С. Головатий, міжнародник з 30-річним стажем Борис Тарасюк категорично заперечив правочинність останніх парламентських рішень з мовного питання (див.: телепередача «РесПубліка з Анною Безулик», «5 канал», 19.08.2012). Непримиренні дискусії тривають донині, про що свідчить один із членів робочої групи, яка розробляла законопроект «Про державну мову» (№5670, «проект громадськості»): «Доводилося чути, що сплеск мовної законотворчості – це чергові мовні суперечки, яких було чимало за 25 років незалежності та ще за кілька років до неї, коли ухвалювали закон «Про мови в УРСР». Насправді ситуація, яка склалася нині, інша. Вона є не лише наслідком отих суперечок майже тридцяти попередніх років і нездатності політичного класу справедливо розв'язати це питання, не лише відверто антиукраїнської діяльності авторів закону «Про засади державної мовної політики», які підклали міну сповільненої дії під фундамент держави...» [11].

Тепер щодо наслідків сумнозвісного Закону СРСР «Про мови народів СРСР», прийнятий, незважаючи на те, що суперечив (!) конституції СРСР, Верховною Радою СРСР 24 квітня 1990 р. Цікаве одне із тверджень Дмитра Пилипчука: «Проголошення російської мови офіційною (а по суті державною) є продовженням русифікаторської політики царизму, сталінізму і суловщини, воно законодавчо закріплює привілеї російської мови з метою завершення асиміляції народів Радянського Союзу» [12]. Гонорар за цю публікацію автор переказав у блокадний фонд допомоги Литві.

Вибудовуючи численні аргументи на захист української мови, Д. Пилипчук у статті «Встаньмо з колін!» навів, зокрема, безпрецедентний приклад: «У мільйонолюдних містах України – Одесі і Харкові... де переважає корінне населення і де живуть не тільки манкурти, немає жодного українського дитячого садка, а в Дніпропетровську [нині – місто Дніпро. – С. Х.] їх – всього лишень два» [12]. Як тут не згадати слова М. Грушевського: «Українська дитина досі не має... корисних обставин для вивчення своєї мови. Кажу все про Україну російську [територія України, що входила до складу Російської імперії. – С. Х.], бо галицька виробила вже собі кращі умови з сього погляду» [2, с. 30].

Під шаленим тиском громадськості, зусиллями в основному активістів, у неймовірних муках починала

життя перша українська школа в Донецькі [16]. Зазначимо, так йшлося у тексті – перша українська школа! Адже нині, у подібних випадках, прийнято говорити принаймні україномовна. Очевидці оповідали: на одному із суботників по ремонту цієї школи працював тоді ще другий секретар обкому партії Петро Симоненко [16]. Мова йде не про початок ХХ ст., а про його кінець.

А от уривок із діалогу професора Інституту культури та абітурієнтки–киянки (етнічна українка):

– Чому ви не вивчали [у школі. – С. Х.] української мови і літератури? – запитав я.

– Лікар заборонив, – несміливо відповіла вона [10].

Чи потрібні коментарі до цього діалогу? – задаємо собі риторичне запитання. Але ж це, далекі, не вигадка. Тож цілком слушно звучить висновок знаного публіциста, професора Юхима Лазебника (1912–2006): «...[радянсько–російська. – С. Х.] політика дискримінації культури і мови українського народу згубно відбилася на вихованні сучасної української молоді!» [10]. А ось мораль від викладача української мови у Колумбійському та Сельському університетах Юрія Шевчука: «Мовна шизофренія нав'язує україномовним російську мовну картину світу, психологічну потребу дивитися на світ крізь призму і образність російської мови. Мільйони українців відчувають глибоку трагедію власного існування через те, що окремих слів, які є в російській мові, не існує в українській мові» [26].

Вихований за радянської системи, політик Юрій Щербак дивувався: «Понад сім десятиліть ХХ століття обстоював український народ своє право на державність. Стільки крові пролилося... що дивом дивуєшся: як наш народ зумів вижити, зберегти свій генофонд, свої мову, культуру, національний дух і прийти до прийняття Декларації про державний суверенітет?!» [25]. Дійсно, не вникнувши в суть названої проблеми хоча би по-толстовськи, збагнути логіку речей важко. Коротко, щастя українців передусім в їхній мові. І за своє щастя варто поборотися.

Таким чином, аналіз відомих історичних фактів дає підстави стверджувати, що державна мова – важливий консолідуючий фактор суспільства, без неї неможливе будівництво соборної та суверенної національної держави. Українська влада в різні історичні періоди загалом усвідомлювала роль і значення української мови в житті суспільства (мовореформаторська діяльність, зокрема українських урядів 1917–1920 рр., тому підтвердження), але нерішучість у вирішенні ключових проблем означеної сфери створила кризову ситуацію в культурному просторі держави, що негативно вплинуло на державотворчий процес. Водночас мовне питання традиційно умисно політизується окремими державними та іншими діячами, що подеколи створює напружену ситуацію всередині країни.

Захист й повноцінний розвиток української мови вимагає системних заходів як державних органів, так і громадських інституцій. Ось чому відповідним науковцям і громадським активістам слід посилити роботу щодо теоретичного обґрунтування та змістового наповнення конкретних програм суцільної українізації всього суспільного й державного життя.

Список використаних джерел

1. Будій Л. Мовна історія. Карта русифікації України збігається зі зростанням негативних соціальних явищ [Текст] / Л. Будій // День. – 2011. – №122–123. – С.13.
2. Великий Українець [Текст]: матеріали з життя та діяльн. М. С. Грушевського / [упорядкув. і підготов. текстів та фотоматеріалів, комент. та прим. Демиденка А. П.; редкол.: Гончар О. Т. та ін.]. – К.: Веселка, 1992. – 551 с.: іл. – (Світочи).
3. Данилевська Оксана Миколаївна. Мова в революції та революція в мові [Текст]: мовна політика Центральної Ради, Гетьманату, Директорії УНР / Оксана Данилевська; НАН України, Ін-т укр. мови НАН України. – К.: [б.в.], 2009. – 176 с. – Бібліогр.: с.154–174.
4. Державний Гімн України. – Режим доступу: <http://www.memory.gov.ua/publication/derzhavnii-gimn-ukraini>
5. Дяківський Степан Іванович. Багатовікове нищення України. З джерел національної пам'яті [Текст]: наук.–попул. вид. / Дяківський С. І., Попель А. М. – Львів: Растр–7, 2012. – 86, [1] с. – Бібліогр.: с.82–85.
6. Зленко Анатолій. ЮНЕСКО і Україна [Текст] / Анатолій Зленко // Кур'єр ЮНЕСКО. – 1990. – 43–й рік видання. – С.5.
7. Іванишин Василь. Мова і нація [Текст]: тези про місце і роль мови в національному відродженні України / В. Іванишин, Я. Радевич–Винницький. – 4-е вид., доп. – Дрогобич: Відродження, 1994. – 218 с.
8. Когут З. Кордони України: територіальні візії козаків від гетьмана Б. Хмельницького до гетьмана І. Самойловича / З. Когут // Український історичний журнал. – 2011. – №3. – С.50–73.
9. Кубійович Володимир. Географія України й сумежних країв [Текст] / Володимир Кубійович. – 2-е вид. – Краків; Львів: Українське вид-во, 1943. – 520 с.: іл.
10. Лазебник Юхим. Щербицький і українська мова [Текст] / Юхим Лазебник // Літературна Україна. – 1990. – №34 (4391). – С.6.
11. Марусик Тарас. Нові мовні законопроекти: тест для української еліти / Тарас Марусик // Універсум. – 2017. – №3–4 (281–282). – Режим доступу: <http://universum.lviv.ua/magazines/universum/2017/2/ukr-elit.html>
12. Пилипчук Дмитро. Встаньмо з колін! [Про що я сказав би в новому парламенті України] [Текст] / Дмитро Пилипчук // Літературна Україна. – 1990. – №24 (4341). – С.2.
13. Причини повстання гетьмана Івана Мазепи, викладені ним самим. Лист до стародубського полковника Івана Скоропадського [Текст] // Іван Мазепа / [упоряд. і передм. В. О. Шевчука]. – К.: Веселка, 1992. – С.128–129.
14. Розстріляне відродження [Текст]: антологія 1917–1933: Поезія – проза – драма – есеї / упоряд. Ю. Лавріненко. – 3-е вид. – К.: Смолоскип, 2004. – 984 с.
15. Руда Олена Григорівна. Мовне питання як об'єкт маніпулятивних стратегій у сучасному українському політичному дискурсі / Олена Руда; НАН України, Ін-т укр. мови. – К.: НАН України; Ін-т укр. мови НАН України, 2012. – 230 с. – Бібліогр.: с.208–224.
16. Сидоренко В. Аврал [Текст] / В. Сидоренко // Літературна Україна. – 1990. – №35 (4392). – С.2.
17. Слабошпицький Михайло. Для повноцінності людського існування / Михайло Слабошпицький // Літературна Україна. – 2012. – №38 (5467). – Режим доступу: <http://litukraina.kiev.ua/dlya-rovnost-tnost-liudskogo-snuvannya>
18. Сно Е. Э. В степях и садах Украины: малороссы. – СПб.: Изд-во О. Н. Поповой, [1904?] (:Тип. И. Гольдберга). – 28 с.: ил.
19. Стельмах Віктор. Покінчити з духовною неписьменністю [Текст] / Віктор Стельмах // Кур'єр ЮНЕСКО. – 1990. – 43–й рік видання. – С.6–7.
20. Територія мови Тараса Шевченка: Монографія / [С. Я. Єрмоленко, Г. М. Вокальчук, А. Ю. Ганжа, Л. П. Гнатюк, Г. М. Сюта]; за ред. С. Я. Єрмоленко. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2016. – 348 с.
21. Украинский язык для начинающих [Текст]: учеб. пособие / З. М. Терлак, А. А. Сербенская. – Львов: СВІТ, 1992. – 238 с.
22. Фаріон Ірина Дмитрівна. Мовна норма: знищення, пошук, віднова [Текст]: культура мовлення публічних людей: [монографія] / Ірина Фаріон. – 3-тє вид., доп. – Івано–Франківськ: Місто НВ, 2013. – 332 с.: іл. – Бібліогр. в кінці розд.
23. Фаріон Ірина Дмитрівна. Суспільний статус староукраїнської (руської) мови у XIV – XVII століттях: мовна

свідомість, мовна дійсність, мовна перспектива [Текст]: монографія / Ірина Фаріон; Нац. ун-т «Львів. політехніка». – Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2015. – 654 с. – Бібліогр.: с.589–627.

24. Халебський Павло. Україна – земля козаків [Текст]: подорож. щоденник / Павло Халебський; упоряд. М. О. Рябий; післямова В. О. Яворівського. – К.: Ярославів Вал, 2009. – 293 с.

25. Щербак Юрій. Самостійна, суверенна [Текст] / Юрій Щербак // Літературна Україна. – 1990. – №32 (4389). – С.2.

26. Юрій Шевчук: Мовна шизофренія – нова, потужна форма русифікації / Юрій Шевчук. – Режим доступу: http://zik.ua/news/2015/07/08/yuriy_shevchuk_movna_shyzofreniya_nova_potuzhna_forma_rusyfikatsii_605587

References

1. Budij L. Movna istorija. Karta rusyfikacii' Ukraїny zbigajet'sja zi zrostannjam negatyvnyh social'nyh javyssh [Текст] / L. Budij // Den'. – 2011. – №122–123. – С.13.

2. Velykyj Ukraїnec' [Текст]: materialy z zhyttja ta dijala'n. M. S. Grushevs'kogo / [uporjadkuv. i pidgotov. tekstiv ta fotomaterialiv, koment. ta prym. Demydenka A. P.; redkol.: Gonchar O. T. ta in.]. – K.: Veselka, 1992. – 551 s.: il. – (Svitochi).

3. Danylevs'ka Oksana Mykolai'vna. Mova v revoljucii' ta revoljucija v movi [Текст]: movna polityka Central'noi' Rady, Get'manatu, Dyrektorii' UNR / Oksana Danylevs'ka; NAN Ukraїny, In-t ukr. movy NAN Ukraїny. – K.: [b.v.], 2009. – 176 s. – Bibliogr.: s.154–174.

4. Derzhavnyj Gimn Ukraїny. – Rezhym dostupu: <http://www.memory.gov.ua/publication/derzhavnii-gimn-ukraini>

5. Djakivs'kyj Stepan Ivanovyč. Bagatovikove nyszhennja Ukraїny. Z dzherel nacional'noi' pam'jati [Текст]: nauk.–popul. vyd. / Djakivs'kyj S. I., Popel' A. M. – L'viv: Rastr-7, 2012. – 86, [1] s. – Bibliogr.: s.82–85.

6. Zlenko Anatolij. JuNESKO i Ukraїna [Текст] / Anatolij Zlenko // Kur'jer JuNESKO. – 1990. – 43–j rik vydannja. – S.5.

7. Ivanyshyn Vasyľ. Mova i nacija [Текст]: tezy pro misce i rol' movy v nacional'nomu vidrodzhenni Ukraїny / V. Ivanyshyn, Ja. Radevych–Vynnyč'kyj. – 4-e vyd., dop. – Drohobych: Vidrodzhennja, 1994. – 218 s.

8. Kogut Z. Kordony Ukraїny: terytorial'ni vizii' kozakiv vid get'mana B. Hmel'nyč'kogo do get'mana I. Samojlovyča / Z. Kogut // Ukraїns'kyj istoryčnyj zhurnal. – 2011. – №3. – S.50–73.

9. Kubijovyč Volodymyr. Geografija Ukraїny j sumezhnyh kraїv [Текст] / Volodymyr Kubijovyč. – 2-e vyd. – Krakiv; L'viv: Ukraїns'ke vyd-vo, 1943. – 520 s.: il.

10. Lazebnyk Juhym. Shherbyč'kyj i ukraїns'ka mova [Текст] / Juhym Lazebnyk // Literaturna Ukraїna. – 1990. – №34 (4391). – S.6.

11. Marusyk Taras. Novi movni zakonoproekty: test dlja ukraїns'koi' elity / Taras Marusyk // Universum. – 2017. – №3–4 (281–282). – Rezhym dostupu: <http://universum.lviv.ua/magazines/universum/2017/2/ukr-elit.html>

12. Pylypčuk Dmytro. Vstan'mo z kolin! [Pro shho ja skazav by v novomu parlamenti Ukraїny] [Текст] / Dmytro Pylypčuk // Literaturna Ukraїna. – 1990. – №24 (4341). – S.2.

13. Prychyny povstannja get'mana Ivana Mazepy, vykladeni nym samym. Lyst do starodubs'kogo polkovnyka Ivana Skoropads'kogo [Текст] // Ivan Mazepa / [uporjad. i peredm. V. O. Shevchuka]. – K.: Veselka, 1992. – S.128–129.

14. Rozstriljane vidrodzhennja [Текст]: antologija 1917–1933: Poezija – proza – drama – esej / uporjad. Ju. Lavrinenko. – 3–je vyd. – K.: Smolokyp, 2004. – 984 s.

15. Ruda Olena Grygorivna. Movne pytan'nja jak ob'jekt manipuljatyvnyh strategij u suchasnomu ukraїns'komu polityčnomu diskursi / Olena Ruda; NAN Ukraїny, In-t ukr. movy. – K.: NAN Ukraїny: In-t ukr. movy NAN Ukraїny, 2012. – 230 s. – Bibliogr.: s.208–224.

16. Sydorenko V. Avral [Текст] / V. Sydorenko // Literaturna Ukraїna. – 1990. – №35 (4392). – S.2.

17. Slaboshpyč'kyj Myhajlo. Dlja povnocinnosti ljuds'kogo isnuvannja / Myhajlo Slaboshpyč'kyj // Literaturna Ukraїna. – 2012. – №38 (5467). – Rezhym dostupu: <http://litukraina.kiev.ua/dlya-povnots-nnost-liudskogo-snuvannya>

18. Sno E. Je. V stepjah i sadah Ukraїny: malorossy. – SPb.: Izd-vo O. N. Popovoj, [1904?] (:Tip. I. Gol'dberga). – 28 s.: il.

19. Stel'mah Viktor. Pokinchyty z duhovnoju nepys'mennistju [Текст] / Viktor Stel'mah // Kur'jer JuNESKO. – 1990. – 43–j rik vydannja. – S.6–7.

20. Terytorija movy Tarasa Shevchenka: Monografija / [S. Ja. Jermolenko, G. M. Vokal'čuk, A. Ju. Ganzha, L. P. Gnatjuk, G. M. Sjuta]; za red. S. Ja. Jermolenko. – K.: Vydavnyčyj dim Dmytra Burago, 2016. – 348 s.

21. Ukraїns'kyj jazyk dlja nachinajushchih [Текст]: ucheb. posobie / Z. M. Terlak, A. A. Serbenskaja. – L'viv: SVIT, 1992. – 238 s.

22. Farion Iryna Dmytrivna. Movna norma: znyshhennja, poshuk, vidnova [Текст]: kul'tura movlennja publichnyh ljudej: [monografija] / Iryna Farion. – 3–tje vyd., dop. – Ivano–Frankivs'k: Misto NV, 2013. – 332 s.: il. – Bibliogr. v kinci rozd.

23. Farion Iryna Dmytrivna. Suspil'nyj status staroukraїns'koi' (rus'koi') movy u XIV – XVII stolittjah: movna svidomist', movna dijsnist', movna perspektyva [Текст]: monografija / Iryna Farion; Nac. un-t «L'viv. politehnika». – L'viv: Vyd-vo L'viv. politehniky, 2015. – 654 s. – Bibliogr.: s.589–627.

24. Halebs'kyj Pavlo. Ukraїna – zemlja kozakiv [Текст]: podorozh. shhodennyk / Pavlo Halebs'kyj; uporjad. M. O. Rjabyj; pisljamova V. O. Javorivs'kogo. – K.: Jaroslaviv Val, 2009. – 293 s.

25. Shherbak Jurij. Samostijna, suverenna [Текст] / Jurij Shherbak // Literaturna Ukraїna. – 1990. – №32 (4389). – S.2.

26. Jurij Shevčuk: Movna shyzofrenija – nova, potuzhna forma rusyfikacii' / Jurij Shevčuk. – Rezhym dostupu: http://zik.ua/news/2015/07/08/yuriy_shevchuk_movna_shyzofreniya_nova_potuzhna_forma_rusyfikatsii_605587

Khovrych S. M., Doctor of Philosophy, Assistant Professor, Assistant Professor, V. I. Vernadsky Taurida National University (Ukraine, Kyiv), s.khovrych@ukr.net

Language policy in Ukraine: a historical perspective

The article analyzes the impact of language policy on the development of Ukrainian statehood and clarified its consequences. The language issue, as the author proves it, is central to the history of Ukrainian state creating. The struggle for national independence is inseparably connected with the linguistic sovereignty. The analysis of known historical facts gives grounds to assert that the state language is an important factor of the society consolidation and the building of united and sovereign nation state is impossible without it. Ukrainian authorities in different historical periods aware generally the role and importance of the Ukrainian language in society (reform efforts, including Ukrainian governments 1917–1920, confirmation), but indecision in desition of key problems in this determined sphere had created a crisis of the cultural space of the state and has negative influence on the process of state-building. According to the author, language policy is traditionally politicized separate state and other officials deliberately and this sometimes creates tensions within the country.

Keywords: Ukraine, Ukrainian, Ukrainian land, UNESCO, M. Grushevs'kyi, the national liberation movement, the law.

* * *